

Fatih Soltan Mämmediň heniz bilinmeýän baş esasy aýratynlygy

Category: Kitapcy, Taryhy makalalar, Türkmen dili

написано kitapcy | 22 января, 2025

Fatih Soltan Mämmediň heniz bilinmeýän baş esasy aýratynlygy

FATIH SOLTAN MÄMMEDIŇ HENIZ BILINMEÝÄN (AZ BILINÝÄN) BÄŞ ESASY ARTYKMAÇLYLYGY

Osmanly türkmen döwletiniň ýedinji soltany Fatih Soltan Mämmediň dünýä taryhynyň jöwheri diýip baha beriljek derejede gahrymançylykly ömür ýoly bar. Taryhda nijeme musulman, şol sanda türkmen soltanlary hem onuň ýerinde bolup, Stambuly eýelemegi ömürboýy arzuw edip geçirdiler. Çünki, haçparaz Wizantiýanyň paýtagty Konstantinopoly eýeläp, ony yslamyýetiň pajarlap ösen Yslambol (Stambul) şäherine öwürjek soltanyň waspy Hezreti Muhammet pygamberimiziň (s.a.w) Hadyslarynda ýetirilýärdi...

Fatih Soltan Mämmediň keşbi kino sungatynda hem birnäçe gezek – «Osmanly tokmagy» teleserialynda, «Fatih 1453» kinofilminde, iň soňky düşürilen «Fatih Mehmet» teleserialynda janlandyrylypdy.

Ilki 1444-46-njy ýyllarda, soň 1451-nji ýyldan 1481-nji ýylda aradan çykýança, jemi otuz ýyl hökümdarlyk eden milli gahrymanymyzyň taryhçylar tarapyndan az üns berilensoň, heniz bilinmeýän ýa-da ýeterlik bilinmeýän artykmaçlyklary hem bardy, elbetde.

Onuň bu artykmaçlyklaryny okap göreniňizde, Stambulyň eýelenmeginiň türkmen halkynyň taryhynda nähili ähmiýetiniň bardygyna göz ýetirersiňiz we ata-babalarymyzyň gahrymançylykly taryhyna buýsanjyňyz has-da artar.

■ Stambulyň eýelenmegi

Fatih Soltan Mämmediň gahrymançylykdan doly ömri 1432-nji ýylyň 30-njy martynda başlanýar. Ýekşenbe güni ir säher çagy Osmanly türkmen döwletiniň şol wagty paýtagty Edirne Soltan Myrat II-niň ikinji ogly bolup dünýä inen Soltan Mämmediň dünýä inderen zenanyň ady Humaý hatyndyr.

Fatih Soltan Mämmediň Emine Gülbahar hatyn, Gülşah hatyn, Hatyja hatyn, Sitti Mükrime hatyn, Çiçek hatyn atly aýallary, Baýezit II, Mustapa, Jem soltan, Göwherhan soltan atly çagalary bolupdyr.

■ Fatihiň çagalyk gündeligi

Çagalary diýseň gowy gören Fatih Soltan Mämmediň çagalygyndan galan depderiň biziň günlerimize gelip ýeten gün gündelik-depderiniň bolandygyny bilýänler az-az bolsa gerek. 1940-njy ýylda türk alymy, professor Süheýl Ünweriň tagallasy bilen taryh ylmyna peşgeş edilen bu gymmatly depder Fatih Mämmediň çagalygynda ýöreden gündeligidir. Depderde at kelleleriniň, leglegiň, baýguşyň, bürgüdiň we Fatihiň mugallymlarynyň, tanyş-bilişleriniň karikatura suratlary bar. Şeýle-de depderde grek elipbiýinde ýazylan tekstler, gül motiwleri, parsça ýazylan goşgy setirleri hem bar. Soltan türkmen dili bilen birlikde grek, arap, latyn, pars, ibrany dillerinde suwara gürläp bilýän eken.

■ Ylym-bilimiň muşdagydy

Ylym-bilime üns beren Fatih Soltan Mämmed daşary ýurtly alymlary Stambula ýörite çagyrrar eken. Soltanyň Trabzon Rum imperatorlygyny eýelenände, imperiýanyň filosofy Amiroutzes bilen pelsepewi dilde gürleşendigi mälimdir. Ol arap-pars dillerine terjime edilen pelsepewi eserleri ürc edip okapdyr. Şeýle-de 1466-njy ýylda Batlamiýusyň kartasyny täzedan terjime etdirip, kartadaky ýer-ýurt atlaryny arap elipbiýinde ýazdyrypdyr. Köşkde uly kitaphana döredip, oňa Aristotel, Eflatun, Sokrat... ýaly gadymy grek filosoflarynyň eserlerini getirdipdir.

■ Italiýany, italýan medeniýetini gowy bilerdi

Fatih Mämmet italýan medeniýetini ilik-düwme bilipdir. Onuň iň soňky ýörişi Italiýanyň üstüne geçirilmelidi. Şonuň üçin ol Pugliýa oblastyny Gedik Ahmet Paşanyň baştutanlygynda harby garnizona öwürdi.

■ Ilkinji bolup portretini çekdiren patyşa!

Fatih Mämmet 1479-njy ýylyň tomsunda wenesiýalylardan ökde suratkeş ibermeklerini haýyş edipdir. Şol ýylyň güýzünde suratkeş Gentile Bellini Stambula gelipdir. Bellininiň çeken suraty häzir Londonyň National Portrait Gallery» surat galareýasynda saklanýar. Mämmediň ogly Baýezit II aşa dindar eken. Şonuň üçin ol tagta geçensoň, Bellininiň çeken meşhur portretini we beýleki suratlary köşkten çykaryp zyňdyrypdyr. Bellininiň köşgüň käbir diwarlaryna çeken freskalarynyň üstüni suwadypdyr.

■ Fatihni köýnegi...

Fatih Mämmet aradan çykanda onuň egnindäki köýneginiň ýakasy ýyrtyk eken. Lukmanlar ony arkaýyn dem alsyn diýip ýyrtypdyrlar. Köýnek häzir Stambulyň Topgapy köşgünde saklanýar. Topgapy köşgünde Fatih Mämmediniň gylyjy we uruşda ulanan beýleki gymmatly zatlarynyň aksesuarlary hem bar.

Türkmen taryhynyň iň şan-şöhratly şahsyýetleriniň biri bolan Fatih Soltan Mämmet 1481-nji ýylda aradan çykypdyr we Fatih metjidiniň ýanyndaky Fatih türbesine depin edilipdir.

Häzirki döwrüň taryhy kinofilmlerdir teleseriallarynyň, esasanam iň soňky gezek ekranlaşdyrylan we belli aktýor Kenan Imirzalyoglynyň oýnaýan «Fatih» teleserialynda Osmanly türkmen hökümdary Fatih Soltan Mämmediň gahrymançylykly ömri nä derejede dogry janlandyrylýar, bu barada pylan zat diýip biljek däl... Ýöne türkmen ýaşlarynyň her biriniň bilmesi we ruhy güýç almasy gerek Fatih Mämmediň ömri, şu çaklaňja makalany okan her biriňiziň durmuşyna ýagtylyk berer diýip umyt edýäris.

■ Bonus: Ýeňiş (Fetih) ýüzükleri

Osmanly türkmen soltany Fatih Soltan Mämmediň Stambuly eýeländen öňki we soňky ýeňişlerden doly ömür ýolundan ylham alynyp taýýarlanan «Fetih» ýüzüklerini dakynyp, Stambuly eýeleýji şanly türkmen esgerleriniň ruhy bilen ruhlanmak isleýänler www.aniyuzuk.com internet saýtyndan bu ajaýyp aksesuarlary satyn alyp bilerler.

■ Fatih Soltan Mämmediň ömri bilen giňişleýin tanyşmak üçin taryhçy Jumamyrat Gurbangeldiýewiň makalasyna seret, saýtdaky linki:

http://www.kitapcy.ga/news/fatyh_soltan_mammet/2019-05-26-7146

aniyuzuk.com Taryhy makalalar